

Постаті

УДК 911.3

Сергій Шевчук

ПРОФЕСОР КОСТЬ ДУБНЯК (1890 – 1948): ПОВЕРНЕННЯ В УКРАЇНСЬКУ ГЕОГРАФІЮ

У статті розкрито науковий внесок видатного українського географа першої половини ХХ століття – професора Костя Володимировича Дубняка. Ім'я К.В. Дубняка відоме в науці як теоретика українського географічного краєзнавства, одного з лідерів наукової школи української економічної географії, засновника краєзнавчих географічних досліджень території Полтавщини. Матеріал статті розкриває життєвий шлях та науковий доробок ученого. Вперше в історії української географії, на основі вивчення архівних матеріалів, представлено фотографію професора Костя Дубняка та бібліографічний покажчик праць вченого.

Ключові слова: професор Кость Дубняк, історія української географії, географічне краєзнавство, наукові школи і напрямки в географії.

Serhiy Shevchuk. Professor Kost' Dubnyak (1890 – 1948): returning his legacy to Ukrainian geography. *This article reveals the contribution of a prominent Ukrainian scientist of the first half of the twentieth century – Professor Kost' Volodymyrovych Dubnyak. The name of K.V. Dubnyak is known in science as a theoretician in Ukrainian geographic regional studies, a leader of a Ukrainian school of economic geography and founder of local geographical studies of the Poltava region. The life and scientific legacy of the scientist are outlined. For the first time, on the basis of archival materials, a photograph and a bibliography of Professor Kost' Dubnyak are revealed.*

Key words: Professor Kost' Dubnyak, history of Ukrainian geography, geographical regional studies, scientific schools and directions in geography.

Суспільна географія в Україні протягом ХХ століття еволюціонувала через ряд етапів та оформлення теоретико-методологічних основ, що знайшло своє відображення в зміні назви самої науки (від комерційної до економічної, згодом до економічної та соціальної, а нині – суспільної географії), становленні різних теоретичних напрямів (галузево-статистичного, антропогеографічного, краєзнавчого, українського районного, районно-комплексного, суспільно-географічного та інших). Історія української географії має вивчити роль і місце вітчизняної суспільної географії в загальногеографічному та загальнонауковому процесі, систематизувати творчий доробок учених, щоб встановити їх роль у розвитку географічної науки в Україні. Сьогодні належної оцінки потребують також роботи й теоретичні узагальнення вчених першої половини ХХ століття, на яку власне й припадає теоретико-методологічне та організаційне оформлення геогра-

фічної науки в Україні. Саме з початком Української національної революції розгорнувся якісно новий етап у розвитку вітчизняної наукової думки взагалі, а в економіко-географічній науці розпочався етап наукового становлення. На цей час припадає формування української економіко-географічної школи в складі К. Воблого, В. Гериневича, М. Дольницького, К. Дубняка, Ф. Матвієнка-Гарнаги, С. Остапенка, Я. Пілецького, С. Рудницького, В. Садовського, А. Сиявського, О. Сухова та багатьох інших науковців. Головним центром розвитку науки в Україні стала заснована у 1918 р. на основі Українського наукового товариства Всеукраїнська академія наук (ВУАН). А вже в 1927 р. у Харкові при ВУАН та Наркоматі освіти було відкрито Український науково-дослідний інститут географії та картографії. Очолив роботу першої в Україні академічної географічної установи С. Рудницький, згуртувавши навколо себе однодумців, більшість з яких стали

співробітниками чи аспірантами Інституту.

Серед науковців Українського науково-дослідного інституту географії та картографії, які працювали наприкінці 20-х – на початку 30-х років ХХ століття у Харкові, одне з провідних місць належить професору Костеві Дубняку – фундатору краєзнавчого напрямку в теорії української суспільної географії та теоретику економіко-географічної науки. Але ще до того, як проф. К. Дубняк очолив краєзнавчий відділ Інституту, його наукова та освітня діяльність була пов'язана з Полтавським та Харківським інститутами народної освіти.

Постать професора К. Дубняка маловідома, а то й зовсім невідома сьгоднішньому поколінню українських географів, незважаючи на численні праці, які науковець залишив по собі. В біографічних довідниках та академічних енциклопедіях зустрічаються досить обмежені довідкові відомості про вченого. Сьгоднішнє покоління географів навіть не мало в розпорядженні фотографії цього великого діяча української землезнавчої науки.

Дослідженню життєвого та творчого шляху К. Дубняка присвячені лише окремі розвідки М. Костриці [7], К. Мезенцева [8], О. Шаблія [9], С. Шевчука [10, 11] та ін., проте вони стосуються переважно наукового доробку вченого. На основі вивчення архівних фондів нам вдалося встановити основні етапи життєвого шляху видатного українського географа першої половини ХХ століття.

Народився К. Дубняк у місті Миргород на Полтавщині, де й здобув середню освіту. Навчання продовжував у Полтавській духовній семінарії, Лазаревському інституті східних мов (Москва), Московському комерційному інституті. Однак був відрахований за неблагонадійність. У 1914 році К. Дубняк закінчив природничий відділ фізико-математичного факультету Харківського університету та здобув фах географа. Відразу після закінчення університету майбутній професор повертається на Полтавщину, де викладає географію в середніх школах міст Миргород та Кобеляки. Саме тут була видана його перша праця “Російсько-український словник термінів природознавства та

географії” (Кобеляки, 1917).

У 1918 році Кость Дубняк переїздить до Полтави й починає викладати економічну географію в кооперативному та сільськогосподарському технікумах. З 1919 по 1924 роки К. Дубняк – професор Полтавського інституту народної освіти. Серед основних курсів, які викладав учений, були економічна географія, землезнавство й краєзнавство. Останнє викладалося тоді на всіх спеціальностях вищих навчальних закладів. Одночасно проф. К. Дубняк завідував редакційним відділом Полтавського державного видавництва, а також очолював Бібліографічну комісію сільськогосподарського наукового комітету при НКЗС Раднаркому УРСР.

Саме у 1920-х рр. минулого століття в українській економічній географії утверджується краєзнавчий напрямок досліджень як один з підходів до розуміння сутності економічної географії. Він сформувався під впливом хорологічної концепції А. Геттнера, просторова концепція якого зводилася до того, що основним завданням географії як науки має бути краєзнавчий опис. Такий підхід до вивчення суспільно-географічних явищ в межах певної території (краю) в подальшому склав теоретичне підґрунтя для формування в українській національній географії районного напрямку (до речі, це було характерно й для світової географічної науки). В українській географічній літературі цього часу активно велася полеміка з приводу сутності самого краєзнавства та його співвідношення з географією. Складність у визначенні краєзнавства як науки можна пояснити безсистемністю та неорганізованістю досліджень, що проводилися з вивчення окремих територій, а тому невизначеною предметно залишалася дефініція краєзнавства. Основною методологічною проблемою у цьому контексті було визначення наукового статусу краєзнавства. У цілому ми можемо прослідкувати три підходи до розуміння краєзнавства: краєзнавство як метод дослідження природничих і економічних наук, як початковий курс шкільної географії і як самостійна синтетична наука.

Теоретичні основи краєзнавства як окремої науки в структурі української географії були сповна обґрунтовані К. Дубняком у ряді наукових публікацій [4, 5, 6]. Методологічний статус краєзнавства в Україні у 20-х рр. минулого століття він порівнював зі становищем географії наприкінці ХІХ ст. Вчений поділяв думку А. Геттнера стосовно того, що географія є хорологічна наука про земну поверхню (а звідси “справжня царина праці географа є краєзнавство” [2, с. 227]) та Л. Берга про те, що краєзнавство (“страноведение”) дійсно є хорологічною наукою, і його справді слід називати географією. При цьому аспекти фізичної географії залишалися за межами такої географії або ж розглядалися виключно у контексті взаємодії суспільства і природи.

Знаний у науковому світі як прихильник і теоретик краєзнавчої та районної школи в

українській суспільній географії (тоді – економічній географії), К. Дубняк систематично друкував наукові студії в регіональному журналі “Господарство Полтавщини”. Серед них назвемо: “Природно-географічні й економічні райони Полтавщини (Досвід районізації Полтавщини)”, “Природні багатства Полтавщини”, “Матеріали до вивчення Полтавщини” та ін. На особливу увагу географів заслуговує праця “Природно-географічні й економічні райони Полтавщини (Досвід районізації Полтавщини)”, в якій учений досить детально дав опис кожного з виділених ним природно-господарських районів краю, зокрема Степового, Центрального та Засулля. Виокремивши на основі природних умов та спеціалізації галузей сільського господарства економічні райони, він розкриває загальні риси їх господарства, а також указує на тенденції їх подальшого розвитку, складає прогноз розвитку галузей для кожного району. Проте особливо цінним для нас є складений проф. К. Дубняком бібліографічний показник літератури – “Матеріали до вивчення Полтавщини”.

У 1924 році професора Костя Дубняка було запрошено до Києва, де він викладав економічну географію в Інституті народного господарства. Але вже в тому ж році він переїздить до Харкова. Починає працювати на посаді професора Харківського інституту народної освіти, де незмінно викладав курси економічної географії та краєзнавства. З 1925 року він є постійним членом Українського комітету краєзнавства, а з 1927 року як професор ХІНО став співробітником географічної секції Інституту української наукової мови та краєзнавчого й антропогеографічного відділів Інституту географії та картографії ВУАН. Певний час професор Кость Дубняк працював на посаді заступника директора Інституту, був активним членом Українського комітету краєзнавства. На цей час припадає активна робота вченого у розробленні теоретичних і прикладних проблем української економічної географії та географічної освіти.

Стосовно методології економічної географії К. Дубняк підтримував ідеї А. Геттнера (економічна географія має справу з економічними особливостями і взаємовідносинами різних країн світу і місцевостей) та теоретика російської районної економічної географії С. Бернштайн-Когана (економічна географія має досліджувати економічне життя території – економічного району, через аспекти взаємодії елементів економічного життя цієї території між собою та впливу на подібні територіальні утворення). К. Дубняк пропонує власне розуміння економічної географії як науки про “окремий економічний район, окрему державу як комплекс економічних районів, держави і державні угруповання як окремі економічні райони світового господарства, як комплекс окремих економічних районів [...]” [2, с. 229].

Краєзнавство К. Дубняка розглядав як галузь географічної науки, при цьому він наголошував, що

об’єктом (предметом) географічної науки є саме край (“краєвид, місцевість, частина земної поверхні”). Як бачимо, учений ототожнював поняття краєзнавства з поняттям географії окремого регіону: “краєзнавство то наука про стан засобів виробництва і продукційних сил в певному територіальному районі” [1, с. 2].

Визначаючи на такий лад предмет краєзнавства як географічної науки, К. Дубняк виділяв основні підходи у процесі дослідження географічних об’єктів:

1) синтетично-гармонійний підхід: “краєзнавство повинно [...] всебічно охопити все складне життя певного району і природу, і людину, і той виробничий ефект, що є наслідком впливу людини на природу, – в одному малюнкові подати й пояснити сучасний стан засобів виробництва й продукційність сил району”. Тобто К. Дубняк говорив не про що інше, як комплексний підхід у вивченні району, а це було на двадцять років раніше відомої праці М. Колосовського про територіально-виробничі комплекси;

2) динамічний підхід. Учений вважав, що географ “не може задовольнитися статикою свого району, він повинен далі показати його динаміку в минулому, оскільки воно привело до сучасного, в сучасному перспективно-майбутньому” [2, с. 231]. У цьому відношенні надзвичайно позитивним є те, що К. Дубняк, на відміну від поглядів антропогеографічної школи, зокрема С. Рудницького, про пізнання географічних об’єктів у їх динаміці, наголошував як на пізнанні минулого, так і на необхідності географічного прогнозу як методу науки. Інших методичних підходів учений не розглядав, посиляючись на те, що “краєзнавство [...] є систематизоване вивчення того чи іншого району (район, округа, край, держава і т. д.) за методами і принципами географії” [2, с. 231].

Не залишив поза увагою К. Дубняка і джерельну базу географії. Її, на думку вченого, мають становити природничі та суспільні науки.

Вагоме місце в теоретичних студіях К. Дубняка займала проблема співвідношення між географією та краєзнавством. Як ми вже зазначали вчений фактично не розмежовував поняття “географія” та “краєзнавство”: “[...] географія є синтетична наука про географічні краєвиди, географія є не що інше, як краєзнавство, [а] так звана “фізична географія” зовсім не географія, а частина космічної фізики – геофізика” [2, с. 232]. Отже, К. Дубняк був схильний розглядати географію як палкий противник фізiocентризму. Водночас ми не можемо назвати його представником антропоцентризму, адже на перший план у своїх наукових студіях він постійно висував простір як предмет дослідження географії.

У контексті внутрішньої структури географії (краєзнавства) К. Дубняк виокремлював його економічну складову, як таку, що відбиває реальний стан впливу людини на природу. Саме тому

першочерговою складовою науки він називав “економічне краєзнавство”. Цей термін використовувався ним як синонім до економічної географії, проте К. Дубняк говорив про хибне, на його думку, тлумачення економічної географії представниками галузево-статистичного напрямку як науки про галузі господарства. Тому економічну географію в тлумаченні В. Дена та К. Воблого він називав “географічною економією”. Істинне розуміння економічної географії К. Дубняк вбачав у науці “про економічні райони (економічні краєвиди)” [2, с. 232].

Розглядаючи економічну географію і краєзнавство як синтетичну науку, К. Дубняк писав: “страноведение” [фактично “країнознавство”, але на той час використовувався цей термін як синонім до “краєзнавства”] і економгеографія повинні злитися в одну науку. Краєзнавство є в нашому розумінні це “страноведение” плюс економгеографія певної території” [2, с. 233]. Дещо згодом у своїх методологічних студіях К. Дубняк відзначав необхідність реформ в географії у зв’язку з включенням краєзнавства до системи географічних наук: “при погляді на краєзнавство, як на географічну науку про продукційні сили певної країни, так звана економічна географія вливається в краєзнавство і стає справжньою географічною наукою, невід’ємною частиною описової географії” [3, с. 2].

На початку 20-х років професор К. Дубняк досить серйозно займався проблемами наукової бібліографії, про що свідчать складені ним бібліографічні покажчики з вивчення географії Полтавщини, а особливо сільського господарства України. У 1922 році в структурі Сільськогосподарського Наукового Комітету України було утворено Бібліографічне бюро, яке очолив К. Дубняк. Бюро проводило досить значну роботу зі створення бібліографічного довідника діячів сільськогосподарської науки в Україні. До складу бюро входили також П. Тутковський, Г. Кох, О. Яната, А. Носов та інші. Результати роботи Бюро у вигляді ряду бібліографічних збірників, підготовлених під керівництвом та за редагуванням К. Дубняка, були репрезентовані під час Всеросійської сільськогосподарської виставки, яка проходила у серпні 1923 року в Москві. Протягом 1923 року Бюро підготувало також повну бібліографію наукових робіт академіка П. Тутковського.

У 1924 році К. Дубняк розпочав роботу над створенням національної (“краєзнавчої”) галузевої бібліографії. Основне завдання, яке ставив перед собою вчений, – це облік літератури, журнальних і газетних статей, що видавалися на території України або на території заселеній українцями незалежно від мови й місця видання. На думку сучасного українського історика науки професора В. Вергунова, застосування К. Дубняком “краєзнавчого” принципу при складанні наукової бібліографії цілком відповідає і сучасним вимогам щодо визначення національної бібліографії. Отже, професор Кость Дубняк започаткував національну галу-

зеву бібліографію, а бібліографічні покажчики, підготовлені ним, є прикладом високопрофесійної і сумлінної науково-бібліографічної роботи.

Про вагоме місце професора К. Дубняка в наукових колах України того часу як відомого книгознавця та бібліографа свідчать також його численні рецензії на географічну літературу, що видавалася протягом 20 – 30-х років. Серед них рецензії на праці К. Воблого, В. Дена, О. Константінова, Б. Лічкова, Ф. Матвієнка-Гарнаги, Є. Оппова, С. Остапенка, С. Рудницького, О. Сухова, П. Тутковського, П. Фоміна, Й. Шимоновича та інших.

Отож, К. Дубняк обґрунтував у своїх методологічних студіях власний, відмінний від інших, підхід стосовно предметної сутності економічної географії у межах краєзнавства. Об’єктом (предметом) науки він називав “край”, який розумів як певне територіальне утворення (район), на основі дослідження якого вчений, власне, і пропонував виявляти загальні закономірності у розвитку як суспільства, так і природи, яка впливає на господарське життя людини.

У літературі, в якій зустрічаються досить обмежені біографічні відомості про професора Костя Дубняка, стверджується, що у 1934 році Інститут географії та картографії було закрито, а більшість його науковців, у тому числі й професор К. Дубняк, були безпідставно репресовані. До цього часу невідомими залишалися місце і точна дата завершення життєвого шляху професора К. Дубняка. Проте, як стало відомо з архівної кримінальної справи К. Дубняка, у 1934 році йому вдалося уникнути карального апарату радянського режиму і виїхати до міста Сталінграда, де він почав працювати в педагогічному інституті на посаді професора кафедри географії разом з українськими професорами А. Синявським (з Києва) та М. Самбікіним (з Полтави). Певний час вчений працював на викладацькій роботі у різних середніх та вищих навчальних закладах Росії.

Під час війни професор К. Дубняк повернувся до Харкова, де брав активну участь у діяльності харківської Просвіти, науковому й культурному житті міста. На момент арешту в лютому 1945 році він був заступником директора харківських гідрометеорологічних професійних курсів. За активну роботу в українських організаціях під час нацистської окупації вченого було засуджено в червні 1945 року до двадцяти років каторжних робіт з обмеженням прав на п’ять років та конфіскацією майна. Матеріали архівної справи показують, що професор Кость Володимирович Дубняк у віці 58 років помер 3 серпня 1948 року в місцях позбавлення волі.

Розуміючи вагомий внесок Костя Дубняка в українську суспільно-географічну науку першої половини ХХ століття, хочемо окремо наголосити на його неocenненому доробку в розвитку географічної науки в Полтавському науковому центрі та у сфері пізнання і висвітлення географії Полтавщини.

Бібліографія наукових праць Костя Володимировича Дубняка**(при складанні використано матеріали сайту “Яскрава сторінка красназничого руху” [12])**

1. Російсько-український словничок термінів природознавства і географії. – Кобеляки, 1917.
2. Природно-географічні й економічні райони Полтавщини (досвід районізації Полтавщини) // Господарство Полтавщини. – 1921. – № 3. – С. 13-18.
3. Природні багатства Полтавщини // Господарство Полтавщини. – 1922. – № 4-5.
4. Матеріали до вивчення Полтавщини (Бібліографічний покажчик літератури) // Господарство Полтавщини. – 1922. – № 4-5. – С. 12-15.
5. Географічна освіта на Україні // Більшовик (Київ). – 1923. – № 283. – 13 грудня.
6. Рецензія на книгу: Естественные районы Украины: (классификация районов на основе их генезиса) / Б.Л. Личков. – К.: Изд. Киев. губерн. стат. бюро, 1922. – 61 с. // Червоний шлях. – 1923. – № 4/5. – С. 268-269.
7. Рецензія на книгу: Экономическая география Украины / А.А. Сухов. – 2-е изд., перераб. и доп. – Одесса: Госиздат Украины, 1923. – 200 с. // Червоний шлях. – 1923. – № 4/5. – С. 271-272.
8. Рецензія на книгу: Современная география / М. Ньюбигин; пер. с англ. под ред. и с прим. Г.Н. Танфильева. – Одесса: Матезис, 1923. – 224 с. // Червоний шлях. – 1923. – № 9. – С. 248-249.
9. Рецензія на книгу: Украина. Экономическая характеристика / П.И. Фомин. – Х.: Науч. мысль, 1923. – 178 с. // Червоний шлях. – 1923. – № 4/5. – С. 270-271.
10. В справі географічної освіти на Україні // Вісті. – 1923. – № 151. – 11 липня.
11. Рецензія на книгу: Материалы по районированию Украины. – Х.: Вид. Держплану УСРР, 1923. – 202 с. // Червоний шлях. – 1924. – № 1,2. – С. 243.
12. Сільськогосподарська видавничя продукція на Україні в 1922 році // Вісник Сільськогосподарської науки. – 1923. – Ч. 1-2. – С. 32-33.
13. Рецензія на книгу: Географічні етюди: читанка з початкової географії / А.М. Покровський. – К.: Держвидав України, 1924. – 149 с. // Червоний шлях. – 1924. – № 4/5. – С. 303.
14. Рецензія на книгу: Первая сельскохозяйственная выставка СССР в Москве 1923 г.: Сельское хозяйство Украины. – Х.: НКЗ УСРР, 1923. – 232 с. // Червоний шлях. – 1924. – № 6. – С. 280.
15. Рецензія на книгу: Основы земледелия Украины. Ч. 1-2 / С. Рудницький. – Прага, 1923. – 326 с. // Червоний шлях. – 1924. – № 6. – С. 280-281.
16. Рецензія на книгу: Экономическая география России в сравнении с важнейшими странами / П.Г. Тимофеев. – М.; Л., 1923. – 348 с. // Червоний шлях. – 1924. – № 8/9. – С. 338-339.
17. Рецензія на книгу: Учебник экономической географии СССР / Л.Д. Синицкий. – М.: Новая Москва, 1924. – 270 с. // Червоний шлях. – 1924. – № 10. – С. 287-288.
18. Красназництво на Україні, його минуле й сьогочасні завдання, коли будеться нове життя // Культура і побут. – 1925. – № 5. – С. 2-3.
19. Рецензія на книгу: Наукові записки: орган Київ. наук.-дослід. катедр. Т. 1. – К., 1923. // Червоний шлях. – 1924. – № 3. – С. 285-286.
20. Рецензія на книгу: Державні змагання Прикарпатської України. – Відень : Нова громада, 1924. – 39 с. // Червоний шлях. – № 10. – С. 221-222.
21. Більше уваги до географії // Вісті. – 1924. – № 158. – 15 липня.
22. Що таке красназництво // Червоний шлях. – 1925. – № 6/7. – С. 224-237.
23. Рецензія на книгу: Первое совещание по краеведению / Отд-ние изучения природы СССР, Гос. Тимирязев. НИИ. – Вологда, 1925. // Червоний шлях. – 1925. – № 9. – С. 222.
24. Рецензія на книгу: Курс экономической географии / В.Э. Ден. – Л.: ГИЗ, 1924. – 652 с. // Червоний шлях. – 1925. – № 3. – С. 273-275.
25. Рецензія на книгу: Чтение, съемка, исправление планов и производство военных рекогносцировок: популяр. рук-во для красноармейцев, курсантов и комсостава всех родов оружия / С. Ляликов. – Х.: ДВУ, 1925. – 98 с. // Червоний шлях. – 1925. – № 8. – С. 239-240.
26. Рецензія на книгу: Економічна географія України / К. Воблий. – К.: ДВУ, 1925. // Червоний шлях. – 1925. – № 10. – С. 211-213.
27. Рецензія на книгу: Учебник экономической географии СССР / Л.Д. Синицкий. – 2-е изд. – М.: Новая Москва, 1925. – 384 с., карт. // Червоний шлях. – 1925. – № 10. – С. 223.
28. Рецензія на книгу: Водные богатства Украины / Е.В. Оппоков. – [Х.]: ДВУ, 1925. – 161 с. // Червоний шлях. – 1925. – № 11/12. – С. 352.
29. Сучасне завдання красназництва // Культура і побут. – 1925. – № 6.
30. Програма красназництва для курсів педагогічної перепідготовки вчителів // Перепідготовка вчителів України. – Харків, 1925. – С. 165-176.
31. Рецензія на збірник: Вісник Одеської Комісії Красназництва при УАН. – Одеса, 1925. – № 2-3. // Червоний шлях. – 1926. – № 9. – С. 256.

32. Рецензія на книгу: Бібліотечний збірник. Ч. 1. – К., 1926. – 176 с. // Червоний шлях. – 1926. – № 9. – С. 256-257.
33. Лист до редакції: [Протест авт. щодо легковаж. відношення упоряд. зб. “Красназнавство в трудовій школі”] // Червоний шлях. – 1926. – № 7/8. – С. 310.
34. Рецензія на книгу: Ґрунтознавство / Г. Махов. – Х.: ДВУ, 1925. – 159 с. // Червоний шлях. – 1926. – № 7/8. – С. 296-297.
35. Рецензія на книгу: Переселение за пределы Украины / А.П. Яхонтов. – Х., 1926. // Червоний шлях. – 1926. – № 7/8. – С. 300-301.
36. Рецензія на книгу: Предмет и метод экономической географии / О. Константинов. – Л., 1926. – 136 с. // Червоний шлях. – 1926. – № 9. – С. 257-259.
37. Рецензія на книгу: Енергетика громадського господарювання на Україні за 1913 та 1923 роки / С. Остапенко. – Х., 1925. – 350 с. // Червоний шлях. – 1926. – № 10. – С. 251-252.
38. Рецензія на книгу: Робоча книжка з географії. Ч. 1 / В.В. Кістяківський. – К., 1926. // Червоний шлях. – 1926. – № 11. – С. 253-254.
39. Програма з економгеографії // Програми сільськогосподарських професійних шкіл рослинництва. – НКЗО УСРР. – Харків, 1926. – С. 13-20.
40. Рецензія на книгу: Миколаївщина: краєзнавчий збірник. – Миколаїв, 1926. // Червоний шлях. – 1927. – № 7/8. – С. 353.
41. Вивчення продукційних сил і краєзнавство // Краєзнавство. – 1927. – № 1. – С. 5-9.
42. Районування й краєзнавство // Краєзнавство. – 1927. – № 2.
43. Індексція книжок // Культура і побут. – 1927. – № 33. – С. 7.
44. С.-г. бібліографія на Україні // Культура і побут. – 1927. – № 34. – С. 6-7.
45. Важлива, але занедбана справа [бібліографія] // Культура і побут. – 1927. – № 28. – С. 2-3.
46. Підвищення врожайності і краєзнавство // Краєзнавство. – 1928. – № 6/10. – С. 1-4.
47. Оборона країни і краєзнавство // Культура і побут. – 1927. – № 25. – С. 1.
48. На шляху розвитку краєзнавства // Культура і побут. – 1927. – № 35. – С. 1-2.
49. Матеріали сільськогосподарської бібліографії України. 1925 рік / УСРР, С.-г. Наук. комітет України. – Х., 1927. – Т. 1, вип. 1. – 227 с.
50. Рецензія на книгу: Полтавщина: збірник. Т. 2. – Полтава: Вид. Полт. держ. музею ім. В.Г. Короленка, 1927. // Червоний шлях. – 1927. – № 7/8. – С. 349-350.
51. Шляхи розвитку географічної науки на Україні за десять років // Культура і побут. – 1927. – № 48. – С. 5-6.
52. Рецензія на книгу: Економіка України: конспект лекцій для слухачів держкурсів укромови та українознавства / Ф. Коваленко. – Х., 1927. // Червоний шлях. – 1927. – № 3. – С. 205.
53. Рецензія на книгу: Нарис економічної географії / пер. з англ. Д. Бориско. – Монреаль: Вид-во б-ки “Новий світ”, 1925. // Червоний шлях. – 1927. – № 6. – С. 260.
54. Рецензія на збірник: Вісник сільськогосподарської науки. – Х., 1927. – 112 с. // Червоний шлях. – 1927. – № 6. – С. 261-262.
55. Рецензія на книгу: Енциклопедія сільського господарства. – К.: Книгоспілка, 1927. // Червоний шлях. – 1927. – № 7/8. – С. 350-351.
56. Рецензія на книги: Всеобщая экономическая география / К. Заппер. – М.: План. хоз-во, 1926. – 328 с.; Экономическая география современного мира / Р. Гейнгардт. – М.: План. хоз-во, 1927. – 208 с. // Червоний шлях. – 1927. – № 9/10. – С. 238-239.
57. Рецензія на книгу: Географическое размещение русской промышленности / М.Б. Вольф. – К.: ГИЗ, 1927. – 157 с. // Червоний шлях. – 1927. – № 9/10. – С. 239-240.
58. Рецензія на книгу: Загальне землезнавство: підруч. для вищ. шк. і для самоосвіти / П. Тутковський. – К.: ДВУ, 1927. – 496 с. // Червоний шлях. – 1927. – № 11. – С. 272-274.
59. Рецензія на збірник: Науковий збірник Харківської науково-дослідчої катедри історії української культури. Ч. 7. Вип. 1. – Х.: ДВУ, 1927. – 177 с. // Червоний шлях. – 1928. – № 1. – С. 162-163.
60. Рецензії на книги: Короткий путівник / М. Філянський. – Х.: ДВУ, 1928. – 349 с.; Слобожанщина в екскурсіях. – Х., 1928. – 23 с.; Порадник екскурсанта Кам’янецьчини / В. Гериневич. – Кам’янець, 1928. – 102 с. // Червоний шлях. – 1928. – № 8. – С. 209-210.
61. Стан і завдання української географічної термінології // Записки Українського науково-дослідного інституту географії та картографії. – Х., 1928. – Вип. 1. – С. 93-98.
62. Рецензія на книгу: Галичина: економіко-статистична розвідка / Й. Шиманович. – К.: ДВУ, 1928. // Червоний шлях. – 1928. – № 5/6. – С. 264.
63. Рецензія на книгу: Пути народного хозяйственного развития УССР. – Х., 1928. // Червоний шлях. – 1928. – № 12. – С. 249-250.
64. Рецензія на книгу: Естественные производительные силы УССР. – Х.: Вид-во Укрдержплану, 1928. – 223 с. // Червоний шлях. – 1929. – № 3. – С. 172-173.

65. Матеріали до методології географії // Записки Українського науково-дослідного інституту географії та картографії. – Х., 1928-1929. – Вип. II. – С. 93-98.
66. Рецензія на книгу: Нариси з економічної географії України / Ф.Т. Матвієнко-Гарнага. – Х.: ДВУ, [б. р.]. – 190 с. // Червоний шлях. – 1929. – № 7. – С. 251-253.
67. Географія : підруч. для V року навчання / склав К. Дубняк. – Х.: ДВУ, 1930. – 252 с.
68. Географія : учеб. для V года обучения / сост. К. Дубняк. – Х.: Гос. изд-во Украины, 1930. – 270 с.: ил.
69. Зшиток для практичних робіт з географії: п'ятий рік навчання / склав К. Дубняк. – Х.: ДВУ, 1930. – 32 с.: ілюстр.
70. Гоголь як географ // Червоний шлях. – 1930. – № 4. – С. 116-119.
71. Матеріали до методології географії: (бібліографічний показник головної л-ри укр. та рос. мовами) // Записки Українського науково-дослідного інституту географії та картографії. – Х., 1930. – Вип. 2. – С. 242-253.
72. Зошит для практичних робіт з географії: дод. до робіт. книжки з географії для 5-го року. – Х.: Рад. шк., 1931. – 29, [1] с.
73. Як користуватися контурними картами: метод. поради для вчителя. – Х.: Рад. шк., 1934. – 16 с.

Література

1. Дубняк К. Краєзнавство на Україні, його минуле й сьогочасні завдання, коли будується нове життя / К.В. Дубняк // Культура і побут. – 1925. – № 5. – С. 2-3.
2. Дубняк К. Що таке краєзнавство / К.В. Дубняк // Червоний шлях. – 1925. – № 6-7. – С. 224-237.
3. Дубняк К. На шляху розвитку краєзнавства / К.В. Дубняк // Культура і побут. – 1927. – № 35. – С. 1-2.
4. Дубняк К. Шляхи розвитку географічної науки на Україні за десять років / К.В. Дубняк // Культура і побут. – 1927. – № 48. – С. 5-6.
5. Дубняк К. Стан і завдання української географічної термінології / К.В. Дубняк // Записки Українського науково-дослідного інституту географії та картографії. – Х., 1928. – Вип. I. – С. 93-97.
6. Дубняк К. Матеріали до методології географії / К.В. Дубняк // Записки Українського науково-дослідного інституту географії та картографії. – Х., 1928 – 1929. – Вип. II. – С. 93-98.
7. Костриця М.Ю. Краєзнавчі студії професора Костя Дубняка і сьогодення / М.Ю. Костриця // Краєзнавство. Географія. Туризм. – № 12 (305). – 2003. – С. 15-17.
8. Мезенцев К.В. Кость Дубняк як український економіко-географ / К.В. Мезенцев // Вісник Київського університету імені Тараса Шевченка. Географія. – К., 1998. – Вип. 43. – С. 73-75.
9. Шаблій О.І. Новітня українська суспільна географія. Хрестоматія / за ред. проф. О.І. Шаблій. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2007. – 1008 с.
10. Шевчук С.М. Розвиток суспільно-географічної думки в Полтавському науковому центрі на початку ХХ століття / С.М. Шевчук // Географія та екологія Полтави. – Полтава: Верстка, 2008. – С. 62-69.
11. Шевчук С.М. Професор Кость Дубняк – перший професійний географ Полтавщини / С.М. Шевчук // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2009. – № 13 (594). – С. 23-24.
12. Матеріали сайту “Яскрава сторінка краєзнавчого руху” // korolenko.kharkov.com/kray

Стаття надійшла 10.12.2011 р.

УДК 913.1/913.8

Лілія Юрків

КАЛЕНИК ІВАНОВИЧ ГЕРЕНЧУК ЯК ВИЗНАЧНИЙ КЛАСИК ГЕОГРАФІЧНОЇ НАУКИ

Проаналізовано науковий шлях українського географа, доктора географічних наук, почесного члена Географічного товариства СРСР, професора К.І. Геренчука як географа-ландшафтознавця, геоморфолога, фізико-географа, землезнавця, созолога та його внесок у розвиток географічної науки, зокрема, у становлення львівської ландшафтної школи.

Ключові слова: наука, геоморфологія, ландшафтознавство, созологія, історія географії.

Liliya Yurkiv. Kalenyk Ivanovych Gerenchuk as an outstanding classic of geographical science. *The academic activities of a Ukrainian geographer, Doctor of Geographical Sciences, Honorable Member of the Geographical Society of the USSR, Professor K.I. Gerenchuk are analyzed. He was a landscape scientist, geomorphologist, physical-geographer, land surveyor, and sozologist. His*